

Kryptovaluutat ja NFT:t rahanpesurikoksissa Suomessa

Kryptovaluuttojen ja NFT:n käyttö rahanpesurikoksissa ilmiönä 2020-luvun Suomessa

Jere Vallgren & Joonas Tuppurinen

11/2022

TIIVISTELMÄ

Jere Vallgren & Joonas Tuppuri: Kryptovaluutat ja NFT:t rahanpesurikoksissa Suomessa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Lauri Tammi ja Olli Koski

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa on pyritty selvittämään, minkälainen ilmiö kryptovaluuttojen ja NFT:n (Non-Fungible Token) käyttö rahanpesutarkoituksessa Suomessa on 2020-luvun alkupuolella.

Tutkimuksessa perehdytään kryptovaluuttojen ja NFT:n toimintaan ja ominaisuuksiin yleisesti, rahanpesun tunnusmerkistöön sekä siihen, miten edellä mainitut mahdollisesti liittyvät toisiinsa. Tutkimus auttaa esitutkintaviranomaisia Suomessa ymmärtämään ilmiötä ja sen mukanaan tuomia haasteita.

Tutkimusta varten tietoa kerättiin pääasiallisesti avoimista lähteistä ja jo tehdyistä tutkimuksista, sekä kirjallisuudesta. Avoimista lähteistä ja tutkimuksista kerätyn tiedon tueksi opinnäytetyötä varten on haastateltu eri esitutkintaviranomaisia, yhteensä kolmea virkamiestä. Ilmiön laajuuden kartoittamisen lisäksi haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää esitutkintaviranomaisten kohtaamat haasteet esitutkinnassa kryptovaluuttojen ja NFT:n käyttämisen suhteen yrittäessään selvittää rahanpesurikoksia.

Tutkimuksen tuloksena voimme todeta, että kryptovaluuttojen käyttö rahanpesutarkoituksessa Suomessa on ollut jo vuosien ajan jatkuvasti laajentuva ilmiö, joka on viranomaisille erityinen haaste. Suurimpana haasteena esitutkintaviranomaisille aiheeseen liittyen on kansainväliset rajat ylittävä rikollisuus ja virtuaalivaluuttojen perustuminen anonymiteetille. Toistaiseksi esitutkintaviranomaiset eivät ole Suomessa havainneet NFT:n käyttöä rahanpesutarkoituksessa.

Sivumäärä: 33

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 11/2022

Avainsanat: kryptovaluutta, virtuaalivaluutta, NFT, Non-Fungible Token, poliisi, tulli, esitutkintaviranomainen, rahanpesu

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 Tutkimusongelma ja Tutkimusmenetelmä	7
2.1 Tutkimusongelma	7
2.2 Tutkimusmenetelmä	7
2.3 Haastattelujen toteutus	8
2.4 Aiheen valinta ja rajaus	9
3 Tietoperusta	9
3.1 Virtuaalivaluutan tarjoajien ilmoitusvelvollisuus	10
3.2 Europol Spotlight – Cryptocurrencies: Tracing the Evolution of Criminal Finances	11
4 Kryptovaluutat	12
4.1 Yleistä kryptovaluutoista	12
4.2 Lohkoketjuteknologia	13
5 NFT (non-fungible token)	14
5.1 NFT-käytännössä	14
5.2 NFT taiteessa	15
6 Rahanpesurikos	16
6.1 Törkeä rahanpesu	18
6.2 Rahanpesun vaiheet	18
6.2.1 Sijoitusvaihe	18
6.2.2 Harhautusvaihe	19
6.2.3 Palautusvaihe	19
7 Eri rahanpesumetodit kryptovaluutoilla ja NFT:tä käyttäen	20
7.1 Kryptovaluuttojen Mixer palvelut	20
7.2 Bulvaani	21
7.3 Kryptovaluutta automaatti	22
7.4 NFT:t ja rahanpesu	22
8 Kryptovaluutat, NFT:T ja rahanpesu suomessa	23
8.1 Minkälainen ilmiö kryptovaluutat ja rahanpesu on Suomessa?	23

8.2 Minkälainen ilmiö NFT:t ja rahanpesu on Suomessa?	25
8.3 Esitutkinnan haasteet	26
9 Loppupäätelmät	28
9.1 Ilmiö Suomessa	28
9.2 Opinnäytetyöprosessi, tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Ihmiset ovat läpi historian käyttäneet erilaista valuuttaa vaihdon välineenä niin kauan, kuin kauppaa on käyty. Aikoinaan kauppa on ollut lähinnä hyödykkeen vaihtamista toiseen, mutta kaupan kehittyessä hyödykkeitä on vaihdettu aina eläimennahkoista erilaisiin palveluihin ja myöhemmin jalometalleihin, kuten hopeaan ja kultaan ja niistä valmistettuihin kolikoihin, joihin moderni käteinen rahamekin perustuu. Tästä on tultu pitkä matka nykyhetkeen, jolloin on mahdollista maksaa ostoksensa puhelimen näyttöä pyyhkäisemällä tai muovisen laitteen kylkeen älykelloa vilauttamalla.

Raha kuitenkin jättää jäljen. Esimerkiksi eurokolikoissa on kaksi puolta, joista arvo puoli on yhteinen koko euroalueella, mutta tunnuspuolen kuva on kyseisen kolikon liikkeelle laskeneen jäsenmaan valitsema (Suomen pankki, Eurokolikot, luettu 25.10.2022). Kuitenkin seteleiden yleistyttyä, on kolikoiden käyttö vähentynyt merkittävästi, eivätkä ne ole aiheemme kannalta niin olennaisia. Setelit ovat rahalliselta arvoltaan huomattavasti suurempia ja niiden käsittely on huomattavasti helpompaa. Niiden aitous on varmistettu lukuisilla eri turvatekijöillä. Euroseteleissä käytettävistä lukuisista turvatekijöistä esimerkkejä ovat muun muassa vesileima ja kaiverruspainatus, joiden lisäksi seteleissä on näkyvissä sarjanumero (Suomen pankki, Aidon setelin tunnistaminen, luettu 25.10.2022). Edellä mainituista syistä johtuen rahan alkuperä pystytäänkin selvittämään jopa yksittäistä seteliä myöten. Sama pätee myös virtuaaliseen rahaan, vaikkakin tietyn euron tai sentin yksilöiminen on hankalampaa. Jokainen kortilla suoritettu maksu näkyy tiliotteessa ja pankit pystyvät tarvittaessa selvittämään, missä, milloin ja kuinka paljon kukakin on rahaa käyttänyt ja ennen kaikkea, mistä raha on pankkitilille tullut.

Rahan väärentäminen onkin ollut kautta aikain rikollisten suosima tapa hankkia lisää oikeaa valuuttaa. Tästä syystä esimerkiksi seteleissä onkin nykyisin niin paljon eri turvatekijöitä, jotta niiden väärentäminen olisi mahdollisimman haastavaa. Joissain kaupoissa isommat setelit syötetäänkin niiden aitouden varmistamiseksi tunnistuslaitteen läpi. Suomen pankki on vuoden 2022 ensimmäisen puolen vuoden (1/2022) aikana havainnut 187 väärennettyä seteliä, joka on jo selkeästi vähemmän kuin aiempiin vuosiin verrattuna samalla aikajaksolla: 298 väärennettyä seteliä 2021 ensimmäisen puolen vuoden ja 908 väärennettyä seteliä 2020 ensimmäisen puolen vuoden aikana. (Suomen pankki, 2022) Trendi on kokonaisten vuosienkin aikajaksolla mitattuna Suomessa selkeästi laskeva. Rahan väärentäminen on maailmalla edelleen jokseenkin suuri ilmiö, mutta Suomen tapaan muissa länsimaissa on oletettavaa, että ilmiö on yhtä lailla enää varsin marginaalista ja tukahtumaan päin erilaisten turvatekijöiden yleistymisen ansiosta.

Rahan väärentämisen lisäksi oikeudetonta taloudellista hyötyä on pyritty hankkimaan rahaa pesemällä. Rahanpesuun ja sen tunnusmerkistöön paneudutaan opinnäytetyössä syvemmin omassa

luvussa, mutta lyhyesti selitettynä rahanpesun tarkoituksena on saada laittomasti hankittu omaisuus tai raha lailliseksi häivyttämällä sen oikea alkuperä. Esimerkkinä huumekaupalla saatua käteistä voidaan syöttää paljon käteistä käsittelevän yrityksen kuten parturi-kampaamon tai taksiyrityksen kassaan ja kuitteja väärentämällä laitton raha saadaan sulautettua laillisen yrityksen tuloihin ja siten verotuksen alaiseksi lailliseksi tuloksi, mutta kuten mainittua, on niin käteisen ja virtuaalisen rahan alkuperän selvittäminen mahdollista. Rikollisuutta on aina ollut ja sitä tulee aina olemaan, se vain muuttaa muotoaan. Miten rahanpesua voitaisiin jatkaa maailmassa, jossa rahan alkuperä voidaan selvittää ja jossa uusia turvallisuutta parantavia tekijöitä lisätään jatkuvasti?

Virtuaalivaluutat ovat nousseet suureen suosioon 2010-luvulla ja etenkin edellisen vuosikymmenen vaihtuessa virtuaalivaluuttamarkkinoiden suosio ja arvo nousivat jyrkästi. Suositumman, käytetyimmän ja arvokkaimman virtuaalivaluutan Bitcoinin arvo oli hintaromahduksen jälkeen 13. maaliskuuta 2020 4634,80 euroa, mutta vain vuotta myöhemmin 12. maaliskuuta 2021 sen arvo olikin jo 51 269,57 euroa. Tämänkin nousun jälkeen hinta kapusi vuoden 2021 syksyllä lähes 57 000 euroon. Siinä missä käteinen ja virtuaalinen euromme on osa keskuspankkijärjestelmää, jossa pankit toimivat eri tunnistettavissa olevien toimijoiden välissä, virtuaalivaluutat perustuvat toimijoiden anonymitteetille ja ovat keskuspankkijärjestelmästä irrallaan, joka mahdollistaa välikäden poisjättämisen ja eri toimijoiden valuutanvaihdon keskenään suoraan. Käytävissä olevia kryptovaluuttoja on olemassa tuhansia, eikä Bitcoin ole laisinkaan ainoa suosittu kryptovaluutta. On siis sanomattakin selvää, että kaiken laillisen toiminnan lisäksi myös rikolliset ottavat virtuaalivaluutoista kaiken mahdollisen irti. Kryptovaluuttojen lisäksi 2020-luvun vaihtumisen jälkeen myös NFT:n, eli Non-Fungible Tokenien suosio kasvoi. NFT:t ovat ikään kuin virtuaalisia, yksilöitävissä olevia taideteoksia tai tiedostoja, joilla on tietty arvo.

Opinnäytetyön tarkoituksena on siis ollut selvittää, minkälainen ilmiö virtuaali- ja kryptovaluuttojen sekä niiden kanssa samaan teknologiaan perustuvien NFT:ien käyttö rahanpesutarkoituksessa on Suomessa 2020-luvulla niiden suosion räjähdettyä. Kryptovaluutat ovat olleet tapetilla usean vuoden ajan ja niistä on puhuttu paljon, mutta edelleen suurin osa ihmisistä ei osaa selittää, mitä ne ovat tai miten ne toimivat. Virtuaalivaluuttoihin liittyvä rikollisuus on ollut koko ajan kasvussa ja maailmalla arvioidaankin virtuaalivaluuttatoimintojen arvon olevan useita miljardeja euroja, joista rikolliseen toimintaan uskotaan varovaistenkin arvioiden mukaan liittyvän ainakin 1,1% (Vero 2020). Tästä syystä koemme ilmiön laajuuden kartoittamisen olevan tärkeää, sillä havaintojemme perusteella tietoisuus asiasta esitutkintaviranomaisten ja yksittäisten virkamiesten kesken on tietyiltä osin puutteellista. Tietoisuus ja asiaan perehtyminen parantaisi yksittäisten virkamiesten ymmärrystä aiheesta ja sitä kautta edesauttaisi esitutkintaa sekä varautumista virtuaali- ja kryptovaluuttoihin liittyvän rikollisuuden yleistymistä varten.

Kryptovaluuttoihin liittyen on tehty useita tutkielmia, mutta pääasiassa ne on tehty oikeudellisesta näkökulmasta ja niissä on perehdytty syvästi lainsäädäntöön ja kryptovaluuttojen taustalla toimivaan teknologiaan, eivätkä ole aiheeseen ensikertaa tutustuvalla kovin helposti lähestyttäviä, saati ymmärrettäviä. Tavoitteenamme olikin tehdä opinnäytetyöstä helpommin lähestyttävä ja käyttää yksinkertaisia esimerkkejä, jotta monimutkaiselta kuulostavat seikat olisivat kaikkien lukijoiden ymmärrettävissä.

2 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimuksemme tarkoituksena on siis saada selville, millaisena Suomen esitutkintaviranomaiset kokevat kyseisen ilmiön. Tämän lisäksi haastatteluiden tarkoituksena oli saada selville, minkälaisia haasteita ilmiöön liittyvissä esitutkintatapauksissa on ollut ja miten niitä voitaisiin mahdollisesti lievittää tulevaisuudessa.

2.1 Tutkimusongelma

Tutkimuskysymykset ovat:

- Kuinka laaja ilmiö rahanpesu kryptovaluutoilla ja NFT:tä käyttäen Suomessa tällä hetkellä on ja miten se on kehittynyt vuosien varrella?
- Minkälaisia eri keinoja rahanpesuun kryptovaluutoilla on olemassa? Miten ne tulevat ilmi?
- Mitkä ovat suurimmat haasteet esitutkinnan aikana?
- Millä keinoilla näitä haasteita voitaisiin lievittää? Tulisiko lakiin tehdä joitakin muutoksia koskien kryptovaluuttoja ja NFT:tä?
- Miten kryptovaluuttamarkkinoiden volatiliteetti näkyy ilmi tulevien rikosten määrissä? Vaikuttaako kryptovaluuttojen arvonalenema niiden käyttöön rahanpesutarkoituksessa?
- Onko syyteharkinnassa tai todistelussa joitakin tälle ilmiölle tyypillisiä haasteita?

2.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme aihe ei suoranaisesti liity virtuaali- ja kryptovaluuttojen teknologiaan ja toimintaan, mutta huomasimme jo alussa aiheeseen perehtyessämme, että aihetta ja ilmiötä ymmärtääksemme on virtuaali- ja kryptovaluuttojen teknologiaan ja toimintaan tutustuttava vähintään perustasolla. Avoimista lähteistä on saatavilla paljon tietoa kryptovaluutoista, mutta lähteistä vain murto-

osa on viranomaisten julkaisemia, joten käytettyjen lähteiden suhteen on joutunut olemaan poikkeuksellisen tarkka ja kriittinen luotettavan tiedon löytämiseksi.

Tutkimuksemme on siksi kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty pääasiassa avoimista lähteistä, mutta näiden tueksi tietoa on myös kerätty haastattelujen avulla. Haastatteluilla pyrittiin saamaan reaaliaikaista tietoa tutkimamme ilmiön laajuudesta Suomessa ja niiden avulla pyrimme kasaamaan yhdessä avoimista lähteistä saamiemme tietojen kanssa mahdollisimman ajankohtaisen ja realistisen kuvan tutkimastamme ilmiöstä. Lisäksi koimme, että haastattelemalla viranomaisia opinnäytetyötämme varten lisäisimme tutkimuksemme luotettavuutta.

2.3 Haastattelujen toteutus

Haastatteluissa käytimme strukturoimatonta haastattelumenetelmää, syvähaastattelua. (Hirsijärvi ja Hurme 2008, 45-46.) Syvähaastattelussa käytetään avoimia kysymyksiä ja haastattelun jatko riippuu hyvin paljon annetuista vastauksista. Haastateltavan vastausta seuraa usein jatkokysymys ja haastattelun eteneminen on vapaasti virtaavaa ja keskustelua muistuttavaa.

Päätimme haastatella kolmea virkamiestä eri organisaatioista, jotka jollain tavalla ovat tekemisissä esitutkintaprosessin kanssa. Haastateltavaksi valitsimme virkamiehiä, joiden työnkuva liittyy suurimmaksi osaksi tai osittain kryptovaluuttoihin, NFT:hin ja niihin liittyvään rahanpesuun. Valikoimme haastateltaviksi Etelä-Suomen syyttäjälaitoksesta erikoissyyttäjän, Tullin Helsinki-Vantaan yksiköstä tutkintaryhmänjohtajan eli tulliyli tarkastajan sekä Helsingin poliisilaitokselta tietotekniikkari-kosten tutkintaryhmästä tutkinnanjohtajan. Kaikki haastattelut suoritettiin vuoden 2022 loppupuolella. Kaksi haastattelua järjestimme Helsingin poliisilaitoksella Pasilassa ja yhden haastattelun järjestimme Tullin tiloissa Helsinki-Vantaan lentoasemalla.

Ennen haastatteluja teimme kuuden kysymyksen kysymysrunгон. Kysymykset olivat samat, kuin luvussa 2.1 mainitut kysymyksemme. Haastattelut olivat pituudeltaan 1 – 1,5 tuntia, minkä takia päätimme haastateltavien suostumuksella äänittää ne omiin matkapuhelimiimme. Koimme äänittämisen hyväksi vaihtoehdoksi, koska pystyimme näin keskittymään itse haastatteluun paremmin sekä esittämään pääkysymysten rinnalla jatkokysymyksiä. Äänitteisiin on myös helppo palata ja varmistaa, mitä haastateltava on sanonut. Äänitteitä ei litteroitu niiden pitkän keston vuoksi. Haastatteluista on poimittu joitakin suoria lainauksia opinnäytetyöhön.

Haastattelussa esittämämme kuusi pääkysymystä osoittautuivat oletettua moniulotteisimmiksi, minkä vuoksi emme voineetkaan käyttää kysymyksiä koko opinnäytetyömme runkona, niin kuin tarkoituksemme oli alun perin. Kysymykset olivat tarkoituksella avoimia ja niitä oli tarkoituksella vain kuusi, jotta saisimme riittävän laajoja vastauksia kysyäksemme tarkentavia jatkokysymyksiä tai saadaksemme selville uusia seikkoja. Osaan kysymyksistä emme saaneet vastauksia, ja joidenkin

kysymysten kohdalla vastaukset olivat niin moniulotteisia, että suoraan kysymykseen vastaaminen oli hankalaa. Opinnäytetyömme julkisuuden vuoksi ohjeistimme myös haastateltavia jättämään salassa pidettävän tiedon kertomatta, joka osaltaan myös vaikutti joihinkin haastateltavien antamiin vastauksiin. Edellä mainittujen seikkojen johdosta päätimme käyttää pääasiallisesti opinnäytetyössä julkisia lähteitä, ja haastatteluista saamaamme tietoa avoimista lähteistä saadun tiedon turkena.

2.4 Aiheen valinta ja rajaus

Kiinnostus virtuaali- ja kryptovaluuttoja kohtaan oli meitä kahta opinnäytetyöntekijää yhdistävä tekijä, joten halusimme opinnäytetyömme aiheeksi jonkin niihin liittyvän ilmiön tai asian. Heti alkuun tuli kuitenkin selväksi, että virtuaali- ja kryptovaluutat itsessään ovat hyvin laajoja käsitteitä yhden työn tekemiseen, ja aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä oli jo tehty. Saimmekin idean tutkia virtuaali- ja kryptovaluuttoja talousrikoksissa, mutta asiaa mietittyämme tajusimme senkin olevan liian laaja aihe käsiteltäväksi, joten päätimme rajata sen yhteen rikosnimikkeeseen. Rahanpesu valikoitui siksi, koska emme löytäneet siitä tehtyä opinnäytetyötä tai tutkimusta, joka ottaisi kantaa ilmiön suuruuteen tai yleisyyteen Suomessa ja ajattelimme ilmiön tutkimisesta ja sen laajuuden kartoittamisesta olevan hyötyä. NFT:t olivat myös nousseet suureen suosioon edellisen vuoden 2021 aikana, joten halusimme myös ottaa selvää, että onko niitä mahdollisesti käytetty kryptovaluuttojen ohella rahanpesutarkoituksessa.

Kryptovaluutoista ja etenkin bitcoinista on tehty useita opinnäytetöitä, joten tarkoituksenamme ei ole perehtyä niiden takana olevaan teknologiaan sen enempää, kuin mitä aiheemme ymmärtämisen kannalta koemme välttämättömäksi. Rahanpesuun ja kryptovaluuttoihin liittyy paljon lainsäädäntöä ja direktiivejä, mutta niiden tarkempi läpikäyminen ei ole ilmiön laajuuden ja nykytilanteen ymmärtämisen kannalta välttämätöntä.

3 TIETOPERUSTA

Aiheeseemme liittyen on viime vuosien aikana julkaistu useita opinnäytetöitä ja maisteritutkielmia. Esimerkiksi Niko Kleemola sivusi aiheitamme maisteritutkielmassaan ”Kryptovaluuttojen käytön ja sääntelyn haasteet rahanpesussa, terrorismin rahoituksessa ja huumekaupassa” (2021), kuten myös Hanne-Mari Juntunen maisteritutkielmassaan ”Virtuaalivaluutat rahanpesu- ja terrorismin rahoittamisrikoksissa sääntelyn ja rikosten ennaltaehkäisyn näkökulmasta” (2022). Kyseiset tutkielmat on kuitenkin kirjoitettu oikeuspoliittisista näkökulmista ja tutkimusmetodina on käytetty lähtökohtaisesti lainoppia, eivätkä ne ota kantaa tutkimamme ilmiön laajuuteen Suomessa. Tutkimuksissa perehdytään syvästi lainsäädäntöön ja direktiiveihin koskien rahanpesua ja kryptovaluuttoja,

sekä annetaan joitain esimerkkejä, miten kryptovaluutoilla on mahdollista pestä rahaa käytännössä.

Toistaiseksi ilmiön laajuudesta ei ole Suomessa tehty tutkimuksia, eikä löytämissämme tutkimuksissa ole hankittu ensikäden tietoa esitutkintaviranomaisten kokemista haasteista tai vallitsevasta tilanteesta ilmiöön liittyen. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen vuonna 2021 julkaisemasta vuosikertomuksesta käy kuitenkin ilmi, että selvittelykeskus vastaanotti vuonna 2021 yli 3,6 miljoonaa epäilyttävää liiketoimea koskevaa ilmoitusta virtuaalivaluuttapalveluilta, kun vastaava luku edelliseltä vuodelta 2020 oli vain 9000 kappaletta. Vuonna 2021 virtuaalivaluuttapalveluilta saadut ilmoitukset kattoivat 98,4% kaikista rahanpesun selvittelykeskuksen saamista ilmoituksista (Christensen 2021).

3.1 Virtuaalivaluutan tarjoajien ilmoitusvelvollisuus

Syynä valtavaan hyppyyn virtuaalivaluuttapalveluiden tekemisessä ilmoituksissa selittyy vuoden 2019 lopulla voimaan tulleella lakisääteisellä ilmoitusvelvollisuudella. Tämä ilmenee Finanssivalvonnan 14.6.2019 antamasta virtuaalivaluutan tarjoajia velvoittavasta ohjeesta ”Määräykset ja ohjeet 4/2019 – Virtuaalivaluutan tarjoajat”. Ohjeen viidennen luvun kohta 43 perustuu lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 (ResL):

”Virtuaalivaluutan tarjoaja on rahanpesulaissa tarkoitettu ilmoitusvelvollinen. Ilmoitusvelvollisen tulee muun muassa

- *laatia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio (ResL 2 luvun 3 §);*
- *tuntea asiakkaansa (ResL 3 luku);*
- *ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista ja terrorismin rahoittamisen epäilyistä rahanpesun selvittelykeskukselle (ResL 4 luvun 1 §); ja*
- *järjestää työntekijöiden koulutus ja suojeleminen sekä laatia toimintaohjeet lain säännösten noudattamisen varmistamiseksi (ResL 9 luvun 1 §).”*

Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle tehtävän ilmoituksen edellytykset ovat tulkinanvaraisia, eikä niistä ole olemassa yhtä tyhjentävää vastausta. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi (ResL 444/2017) säädetyn lain 3 luvun 4 § 1 momentin mukaan ilmoitusvelvollisen on hankittava tietoja asiakkaastaan, tämän tosiasiallisen edunsaajan toiminnasta, liiketoiminnan laajuudesta, sekä perusteista palvelun tai tuotteen käyttämiselle. Saman pykälän 3 momentissa säädetään seuraavasti:

”Ilmoitusvelvollisen on erityisesti kiinnitettävä huomiota liiketoimiin, jotka rakenteeltaan tai suuruudeltaan taikka ilmoitusvelvollisen koon tai toimipaikan osalta poikkeavat tavanomaisesta. Samoin on meneteltävä, jos liiketoimilla ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai ne eivät sovi yhteen sen kokemuksen tai tietojen kanssa, jotka ilmoitusvelvollisella on asiakkaasta. Tarvittaessa liiketoimeen liittyvien varojen alkuperä on selvitettävä.”

Kyseisestä momentista päästään aasinsiltana samaisen lain (ResL 444/2017) 4 luvun 1 § 1 momenttiin, jossa sanotaan, että ilmoitusvelvollisen täytettyä 3 luvun 4 § säädetyn selonottovelvollisuuden, on tahon viipymättä ilmoitettava epäilyttävästä liiketoiminnasta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä rahanpesun selvittelykeskukselle. Pykälät siis antavat hyvin laajat raamit epäilyttävän toiminnan määrittelyyn, jolloin ilmoitusvelvolliset ovat vastuussa yksittäisten tapausten tulkinna. Maksulaitoslain 1 § 2 momentin kohdan 5 mukaan, on rahanvälityspalvelun tarjoajan kuitenkin tehtävä ilmoitus jokaisesta yksittäisestä tai useasta erillisestä toisiinsa yhteydessä olevasta maksusta tai suorituksesta, jonka arvo on vähintään 1 000 euroa. (Maksulaitoslaki 297/2010) Edellä mainitun vuoksi on siis vaikea sanoa, kuinka moni rahanpesun selvittelykeskuksen vastaanottamasta ilmoituksesta tosi asiassa liittyy rahanpesuun ja kuinka moni terrorismin rahoittamiseen.

3.2 Europol Spotlight – Cryptocurrencies: Tracing the Evolution of Criminal Finances

Europol julkaisi joulukuussa 2021 raportin, jonka vapaa suomennos on: ”Kryptovaluutat: Rikollisen toiminnan rahoituksen kehittymisen jäljillä”. Raportin johdannossa selitetään, että kryptovaluuttojen käyttö rikollisessa tarkoituksessa on kasvanut merkittävästi viime vuosien aikana ja ilmiön todellista laajuutta on vaikea mitata. Raportin alkuun on kuitenkin tiivistetty kuusi tutkimuksen avainlöydöstä:

1. Kryptovaluuttojen käyttö osana rikollisuutta on nousussa, mutta kokonaisuutena se kattaa kuitenkin edelleen vain pienen osan kaikesta rikollisuuden rahoituksesta ja finanssitoiminnasta.
2. Rikolliset ovat enenemissä määrin käyttäneet kryptovaluutta osana rahanpesua, kuin myös varsinaisena maksuvälineenä ja sijoitushuijauksissa.
3. Kryptovaluuttojen käyttö ei enää rajoitu pelkästään kyberrikollisuuteen, vaan niiden on havaittu liittyvän jo kaikkeen rikollisuuteen, jossa varallisuuden siirtäminen on tavalla tai toisella oleellista. Fiat-valuutat ovat kuitenkin edelleen suurempien rikollisryhmittymien ja rikollisten pääasiallisia valuttoja.
4. Suurempiin rahanpesuoperaatioihin erikoistuneet rikollisjärjestöt ovat adoptoineet kryptovaluutat osaksi palveluitaan.
5. Petos eri muodoissaan on yleisin esirikos, mitä tulee kryptovaluuttoihin liittyvään rikolliseen toimintaan.

6. Sääntely kehittyi koko ajan ja sen on havaittu parantavan viranomaisten toimintaa kryptovaluuttoihin liittyvän rikollisen toiminnan torjunnassa.

Raportissa ei juuri esitetä lukuja, vaan on enemmänkin yleiskatsaus ilmiöstä. Loppupäätelmässä kuitenkin mainitaan, että kryptovaluutat ovat houkuttelevia rikollisille johtuen niiden anonymiteetista, mutta on kokonaisuutena edelleen varsin pieni osa rikollisuuden rahoittamista. (Europol, 2021)

On siis selvää, että ilmiö on tosi ja kryptovaluuttoja käytetään rahanpesutarkoituksessa ainakin jo Euroopan tasolla. Puhutaan kuitenkin hyvin laajasta alueesta maantieteellisesti väestönpaljoudesta puhumattakaan, joten on ymmärrettävää, että ilmiön laajuutta on vaikea mitoitaa niin suurella skaalalla. Tämän takia ilmiön laajuuden kartoittamiseksi on hyvä tutkia kerrallaan pienempiä kokonaisuuksia, kuten meidän tapauksessamme esimerkiksi Suomea.

4 KRYPTOVALUUTAT

Virtuaalivaluutat määritellään rahanpesudirektiivissä seuraavalla tavalla:

”-ne eivät ole keskuspankin tai viranomaisen liikkeeseen laskemia tai takaamia

-niitä ei välttämättä ole kytketty lailliseksi maksuvälineeksi vahvistettuun valuuttaan

-niillä ei ole samaa oikeudellista asemaa kuin valuutalla tai rahalla

-luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt hyväksyvät niitä vaihdantavälineinä

-niitä voidaan siirtää, varastoida ja myydä sähköisesti” (Finanssivalvonta 2019).

4.1 Yleistä kryptovaluutoista

Virtuaalivaluutalla tarkoitetaan kaikkia sääntelemättömiä digitaalisia valuuttoja. Sääntelemättömyydellä tarkoitetaan sitä, että virtuaalivaluutaa ei ole minkään keskuspankin valvoma eikä liikkellelaskema. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että mikään keskuspankki ei ole luonut virtuaalivaluutaa, eivätkä ne vahdi tai ylläpidä sen toimintaa. (Finanssivalvonta, 2019).

Kryptovaluutalla tarkoitetaan vaihdannan välineeksi suunniteltua digitaalista valuutaa, joiden transaktiot ja omistajuussuhteet on suojattu kryptografisella suojauksella lohkoketjussa. Isoimpana esimerkkinä voidaan pitää vuonna 2009 luotua Bitcoinia. Bitcoin onkin ensimmäinen laajalle levinnyt desentralisoitu kryptovaluutta. Bitcoinin arvo perustuu siihen miten paljon ihmiset määrittelevät sen arvoksi, samalla tavalla kuin yritysten osakkeissa tai taidemaalauksissa. (Finanssivalvonta 2019).

Virtuaalivaluutoille ja kryptovaluutoille oleellinen asia on sen luominen. Ilmiötä kutsutaan ICO-lyhenteellä, eli englanniksi initial coin offering, joka tarkoittaa virtuaalivaluutan ja kryptovaluutan liikeseenlaskua. ICO:n tarkoituksena on kerätä varoja hankkeelle tai yritykselle riskirahoituksena. Tämä siis tarkoittaa käytännössä sitä, että yritys kerää varoja sijoittajilta ”ennakkomyynnillä” ja näin ollen tarjoaa sijoittajalle mahdollisuuden ostaa kyseistä virtuaalivaluutaa tai kryptovaluutaa alle markkinahinnan. Oletuksena sijoittajalla tietysti on se, että virtuaalivaluutan tai kryptovaluutan arvo nousee ja sijoittaja tekee tällä rahallista voittoa (Finanssivalvonta 2019).

Nykyään kryptovaluutoilla pystyy ostamaan internetin välityksellä, sekä kivijalkakaupoista hyödykeitä ja palveluja. Mielenkiintoisena mahdollisuutena voidaan pitää Tesla-ajoneuvon ostamista Dogecoin-kryptovaluutaa käyttäen. Teslan nettisivuilla autoa tilatessa maksuvaihtoehtona on suoraan maksaminen Dogecoinilla. Teslan nettisivuilta on myös mahdollista ostaa muitakin Teslan tarjoamia tuotteita Dogecoinia käyttäen, kuten aurinkopaneeleita. (Tesla, Dogecoin, Luettu: 13.11.2022).

4.2 Lohkoketjuteknologia

Lohkoketjuteknologia tuntuu olevan, ja onkin, suurimmalle osalle ihmisistä vieras asia. Jotta voidaan ymmärtää kryptovaluuttojen ja NFT:n toimintaa, on ensin ymmärrettävä sen pohjalla toimivan lohkoketjuteknologian periaatteet. Monestikin luullaan, että Bitcoin ja lohkoketju on sama asia, mutta asia ei ole näin. Bitcoin on virtuaalinen valuutta, joka hyödyntää ja käyttää lohkoketjuteknologiaa.

Yksinkertaisesti selitettynä lohkoketju on digitaalinen jatkuvasti kasvava julkinen rekisteri. Lohkoketjua voi myös kuvailla tietokannaksi, kirjanpitoalustaksi tai tilikirjaksi mihin voin vain lisätä dataa ja lisätyn datan poistaminen on mahdotonta. Kaikki lisätty tieto siirtyy tietokantaan ajallisesti kronologisessa järjestyksessä. (Binance, Blockchain, Luettu: 13.11.2022).

Kysymyksiä herättääkin se, että yleensä julkisilla rekistereillä tai tietokannoilla on jokin ylläpitävä taho, kuten esimerkiksi väestötietojärjestelmää ylläpitää Digi- ja väestötietovirasto tai verkkosivun ylläpidosta vastaa yksi henkilö tai taho, mutta lohkoketjulla ei näin olekaan. Lohkoketjun osalta ei ole vain yhtä ylläpitäjää tai tahoja, vaan lohkoketju on internettiin hajautettu tietokanta. Lohkoketjun toiminta perustuu siihen, että ketjussa on lohkoja. Lohkot sisältävän listan transaktioista ja transaktioihin on sidottu aikaleimat, milloin kyseinen datan siirto on tehty lohkoketjun sisällä. Lohkoketju eroaa muista tietokannoista siten, että sinne datan lisäämiseen liittyy tiettyjä sääntöjä ja ehtoja, sekä miten data saadaan lisättyä. Lohkoketju on hajautettu tietokanta, tarkoittaen sitä, että kuka tahansa voi tehdä pyynnön lohkoketjuun transaktion tekemiseksi. Jotta transaktio hyväksytään lohkoketjuun, on ensin muiden verkossa toimivien henkilöiden hyväksyttävä transaktio. Transaktion

lisääminen edellyttää siis, ettei se ole ristiriidassa jo lohkoketjussa olevan tiedon kanssa. (Osakesijoittaja.fi, Lohkoketjuteknologia – Miten lohkoketju toimii? Luettu 13.11.2022).

Miten sitten lohkoketju ja kryptovaluutat liittyvät toisiinsa? Edellä mainittu ”lista” voi siis olla myös lohkoketjuun merkitty lista kryptoilla, kuten Bitcoinilla suoritetuista maksuista ja saldoista. Esimerkiksi henkilö A haluaa lähettää Bitcoinin henkilölle B. A tekee transaktion B:n Bitcoin lompakkoon, jolloin lohkoketju ensin tarkastaa ja sitten hyväksyy siirron. Transaktiosta jää merkintä lohkoketjuun A:n lompakon saldon pienentymisestä ja B:n lompakon saldon kasvamisesta. Kuka tahansa pystyy tarkastamaan lohkoketjussa tapahtuneet transaktiot jälkeenpäin. (Osakesijoittaja.fi)

5 NFT (NON-FUNGIBLE TOKEN)

NFT lyhenne tulee englanninkielisistä sanoista ”Non-Fungible Token”. Perustasolla NFT on digitaalinen omaisuus, joka yhdistää omistajuuden ainutlaatuisiin fyysisiin tai digitaalisiin esineisiin, kuten taideteoksiin, kiinteistöihin, musiikkiin ja videoihin. NFT kauppaa käydään internetissä yleisesti kryptovaluuttaa käyttäen. NFT:ia pidetään nykyään nykyajan keräilyesineenä. (DeNicola 2022).

5.1 NFT-käytännössä

Jotta oikeasti voidaan ymmärtää käytännössä, miten NFT:it toimii, täytyy ensin ymmärtää käsitteiden vaihdettavissa (fungible) ja ei-vaihdettavissa (non-fungible) olevien esineiden tai asioiden eroavaisuus. Vaihdettavissa (fungible) käsite tarkoittaa sitä että, esineet ovat vaihdettavissa keskenään, koska niiden arvo ei ole sidottu niiden ainutlaatuisuuteen. (DeNicola 2022). Hyvänä ja helposti ymmärrettävänä esimerkkinä voidaan pitää viiden euron seteliä. Voit vaihtaa viiden euron setelin toiseen viiden euron seteliin ja sinulla on edelleen viiden euron setelin, vaikka uudella setelilläsi on eri sarjanumero.

Mitä käsite ei-vaihdettavissa (non-fungible) sitten tarkoittaa? Vero on avannut verkkosivuillansa ei-vaihdettavissa (non-fungible) käsitettä seuraavalla tavalla:

”Sen sijaan NFT:llä itsellään ei ole arvoa, vaan se saa arvonsa siitä hyödykkeestä, jota se edustaa.” (Vero)

Ei-vaihdettavissa (non-fungible) käsite tarkoittaa sitä, että esineet eivät ole keskenään suoraan vaihdettavissa, koska niiden arvon määrittää se, kuinka paljon ihmiset ovat valmiita maksamaan siitä. Jokaisella NFT:llä on omat ainutlaatuiset ominaisuudet, eivätkä ne ole saman arvoisia kuin muut vastaavat NFT:t. (Denicola 2022). Niin kuin perinteisessä taiteessa voidaan vertailla kahden taulun arvon eroavaisuutta. Taulun arvoon vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi, kuka sen on tehnyt, milloin se on tehty ja kuinka yksityiskohtainen se on tai mistä se on tehty. Kun taulujen arvo ei

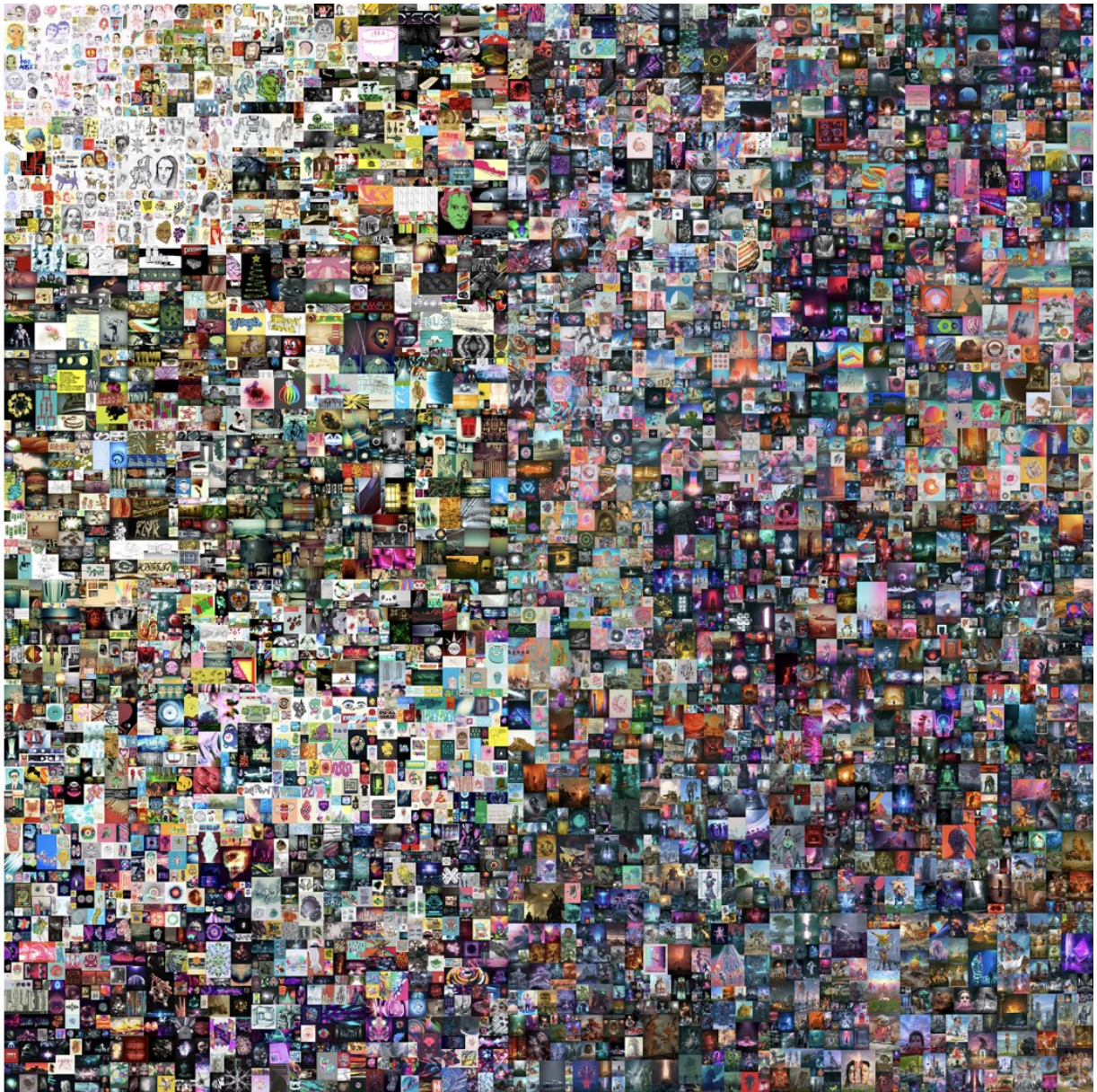
ole sama, eivät ne ole myöskään suoraan vaihdettavissa keskenään. Samat asiat pätevät myös NFT:n osalta. Perinteisemmän taiteen ja NFT:n ero on siis se, että perinteinen taide on fyysistä ja NFT:t ovat internetissä digitaalisessa muodossa lohkoketjun sisällä.

Suurimmaksi osaksi NFT:t luodaan ja tallennetaan Ethereum-verkkoon, vaikka myös muutkin lohkoketjut tukevat NFT:iden luomista ja tallentamista. Muita luomista ja tallentamista lohkoketjuja ovat esimerkiksi Flow ja Tezos. (Denicola 2022).

Ehkä suurin arvoitus NFT:n olemassaololle on se, että kuka tahansa voi googlata tietyn NFT:n nimeltä internetistä ja sanoa omistavansa miljoonien edestä taidetta. Esimerkkinä tähän voisi pitää sitä, että maailmassa on loputon määrä kopioita Mona Lisa-maalauksesta, mutta olemassa on vain yksi alkuperäinen versio. Samalla tavalla NFT:n ostaja ostaa alkuperäisen digitaalisen taideteoksen, mihin on sisään rakennettu todistus omistajuudesta. Ei siis riitä, että kuvahausta kopioi ”samanlaisen”. (Conti & Schmidt 2022).

5.2 NFT taiteessa

NFT:t nousi ensimmäistä kertaa laajempaan tietoisuuteen maailmassa vuoden 2017 lopulla Cryptokitties-pelin myötä. Peli oli niin suosittu, että se parhaimmillaan tukki koko Ethereum-verkon 2017 joulukuussa. Jokainen pelin sisällä oleva ”kryptokissa” on Ethereum lohkoketjussa oleva NFT. (Hyppänen Antti 2021). NFT:n suosio räjähti 2021 vuonna samalla, kun kryptovaluuttojen arvo nousi pilviin. NFT:t nousivatkin toden teolla uutisiin ja ihmisten tietoisuuteen, kun yli 200 vuotta vanhassa taidehuutokaupassa Christie'sissä myytiin Mike Winkelmannin, digitaiteilijamerkki Beeplen tekemä NFT. *Everydays: the first 500 days*. (kuva 1). myytiin loppujen lopuksi 69 miljoonalla dollarilla.

Kuva 1. Beeplen, Everydays: The first 500 days (Christie's 2021)

6 RAHANPESURIKOS

Rahanpesulla tarkoitetaan pyrkimystä häivyttää omaisuuden tai rahan alkuperää ja siten saada se näyttämään ulkopuolisille lailliselta. Rahanpesua ilmenee yleensä järjestäytyneessä rikollisuudessa sekä kansanvälisessä rikollisuudessa. Rahanpesu on prosessi, jossa tarkoituksena on salata laittomasta toiminnasta, kuten huumekaupasta saadut tulot ja muuttamalla ne lailliseksi lähteeksi. Rahanpesu on rikollista toimintaa ja kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1994. Rahanpesusta saadun rangaistuksen kovuus määritellään sen mukaan, onko henkilö ollut koko tapahtumaketjussa, eli al-

kurikoksessa ja rahanpesussa tai onko henkilö ollut mukana vain rahanpesussa. Maailmalla rahanpesuun liittyvien varojen alkuperä on yleensä huumausainerikollisuudesta, kun taas Suomessa rahat ovat useammin peräisin talousrikollisuudesta. (Poliisi, Rahanpesu, luettu 26.10.2022)

Rahanpesusta säädetään rikoslain 32 luvun 6 § seuraavasti:

”Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,

on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

Keskeisimmät tekotavat rahanpesulle ovat omaisuuden luovuttaminen ja vastaanottaminen. Jo vastaanottamalla rikoksella hankittuja varoja siten, että rikoksentekijän määräysvalta säilyy varoihin, syyllistyy rahanpesuun. Rahanpesuksi voidaan luokitella jopa hankittujen varojen siirtäminen, esimerkiksi siirtämällä varoja pankkitililtä toiselle pankkitilille. Maailmanlaajuisesti tyypillisimpiin keinoihin rahanpesu tarkoituksessa on kuljettaa varat rajojen yli toiseen valtioon, jotta varojen alkuperäinen häivyttäminen helpottuu. (Neira, Perämaa & Vasara 2003, 8-12).

Rahanpesu tarvitsee aina esirikoksen ja se voi olla mikä tahansa rikos, kunhan teko on rangaistavaa Suomessa tai ulkomailla. Esirikokseksi voidaan luokitella mikä tahansa rangaistava teko, josta on koitunut taloudellista hyötyä. Useasti rahanpesurikoksissa esirikokset liittyvät varkaus-, petos-, talous- tai huumausainerikoksiin. Jos esirikoksen tekijä ei ole ollut mukana itse rahanpesussa, ei häntä myöskään voida tuomita esirikoksen lisäksi rahanpesusta. Tilanteessa missä esirikoksesta ei tuomita ketään, voidaan silti rahanpesuun epäilty henkilö tuomita rahanpesusta. Edellytyksenä tähän on esirikoksen riittävä yksilöiminen. Esirikokseksi rahanpesuun voidaan katsoa myös ulkomailla tapahtunut rikos. (Rahanpesu.fi)

Perusmuotoisesta rahanpesusta voidaan tuomita rangaistukseksi minimissään sakko ja maksimissaan kaksi vuotta vankeutta. Rahanpesun yritys on rangaistava teko.

6.1 Törkeä rahanpesu

Törkeästä rahanpesusta säädetään rikoslain 32 luvun 7 §:ssä seuraavasti:

”Jos rahanpesussa

1) rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti,

ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomitava törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

Rikoslain 32 luvun 7 §:n mukaan törkeään rahanpesuun syyllistyy, jos rikoksen kautta rahanpesussa saatu omaisuus on erittäin arvokasta tai rikos on toteutettu erityisen suunnitelmallisesti ja rahanpesu on ollut kokonaisuutena arvostellen törkeä. Teon törkeyteen vaikuttavia tekijöitä ovat myös erityisen suunnitelmallisuuden ja monimutkaisuuden lisäksi, kuinka pitkään teko on jatkunut. Erittäin arvokkaana omaisuutena on pidetty aikaisemmin yli 5000 euron summaa, mutta nykyään törkeään rahanpesuun voi syyllistyä jo, kun tekoon kohdistuu suuri rikoshyöty. Omaisuuden hankkimistapa vaikuttaa myös teon törkeyteen. Törkeän rahanpesun tuomio on vähintään neljä vuotta ja maksimissaan 6 vuotta vankeutta. (Sahavirta 2007, 165-166.)

6.2 Rahanpesun vaiheet

Rahanpesutapoja on maailmassa niin monta kuin on tekijöitä. Erilaiset rahanpesutavat eroavat toisistaan yksityiskohtaisesti. Rahanpesusta prosessina voidaan kuitenkin melkein aina todeta kolme eri vaihetta. Kyseiset vaiheet ovat sijoitus-, harhautus- ja palautusvaihe. Ennen rahanpesua tulee toteuttaa esirikos, mitkä voivat olla esimerkiksi talousrikoksia, huumausainerikoksia, petoksia tai varkauksia.

6.2.1 Sijoitusvaihe

Sijoitusvaiheessa käteinen raha pyritään saamaan rahoitusmarkkinoille lailliseen kierto. Vielä tässä vaiheessa kiinnijäämisen riski viranomaisille on suuri, mutta jos tässä ollaan onnistuneita, kiinnijäämisen riski pienenee huomattavasti ja varoja on hankala jäljittää. Huumekaupassa suurien käteismäärien käyttö on suosittua, koska kiinnijäämisen riski on pieni, eikä kumpaakaan kaupan

osapuolta voi jäljittää. Suurien käteisvarojen hallitseminen on kumminkin hankalaa ja tämän takia on kannattavampaa ja turvallisempaa tallettaa rahat pankkiin. Rahojen talletus voidaan pyrkiä häivyttämään käyttämällä montaa eri henkilöä monessa eri osassa. Häivyttämisessä auttaa myös usean luottolaitoksen eli pankin käyttäminen. Pienet talletukset eri luottolaitoksissa eri henkilöiden toimesta eivät yleisesti ottaen herätä epäilystä. Yrityksien käyttö sijoitusvaiheessa on myös mahdollista. Tarkoituksena on syöttää varoja lailliseen liiketoimintaan siten, että se näkyisi yrityksen tuotoissa. (Neira, Perämaa & Vasara 2003, 7.)

6.2.2 Harhautusvaihe

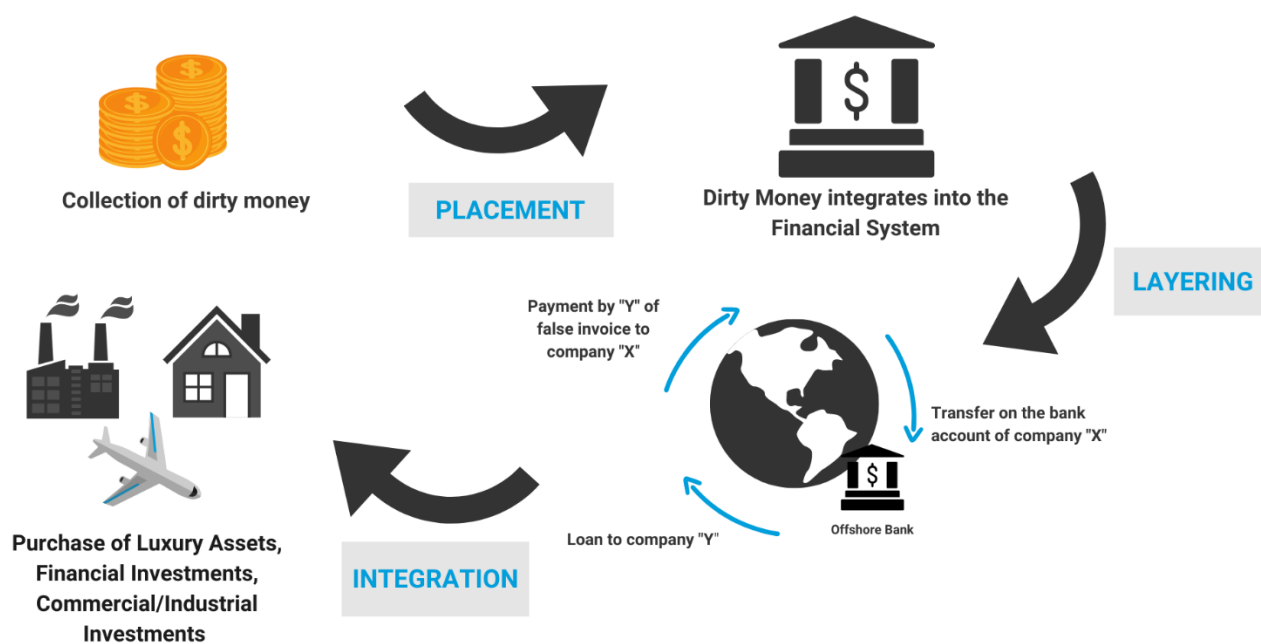
Toisessa vaiheessa eli harhautusvaiheessa on tarkoitus saada erotettua varat erityyppisillä toimenpiteillä niiden laittomasta tai laittomista lähteistä. Tavoitteena on saada varojen ja niiden alkuperä erilleen, ettei niitä pystyisi enää yhdistämään toisiinsa. Se mitä useamman yrityksen ja valtion kautta varoja saadaan pyöritettyä, niin sitä pienemmäksi kiinnijäämisen todennäköisyys muuttuu. Varojen siirtely myös vaikeuttaa pestävien varojen ja esirikoksen yhdistämistä toisiinsa. Tehokkaimpana harhautuskeinona voidaan pitää niiden maiden rahoituslaitoksien käyttämistä, missä suojellaan pankkisalaisuutta. Toinen tehokas keino on siirtää varat asianajajan asiakasvarojen tilille. Asianajajan asiakasvaratiliä suojaa laissa määritelty luottamuksensuoja. (Neira, Perämaa & Vasara 2003, 7-8.)

6.2.3 Palautusvaihe

Kolmannessa vaiheessa, eli palautusvaiheessa, voidaan käyttää yritystä hyväksi ja siirtää varoja yrityksen laillisiin varoihin. Koska varojen alkuperää ei voida enää todentaa tai se on erittäin hankalaa, täytyy niille luoda uusi laillinen lähde. Rahanpesussa tyypillistä on siirtää varat kolmannen osapuolen nimiin, esimerkiksi perheenjäsenen. Tarkoituksena on kumminkin se, että rikoksentekijälle jää edelleen määräysvalta varoihin. Vaikka rikoksentekijän lähipiirissä jonkun henkilön varallisuus kasvaa selittämättömällä tavalla, on hankala osoittaa varallisuuden kasvun johtuvan rikollisesta toiminnasta saaduista varoista. Varsinainen kätkeminen ja varojen häivyttäminen näyttäytyvät tällaisissa tapahtumissa erillään olevina tekoina. (Neira, Perämaa & Vasara 2003, 8.)

YK:n verkkosivuilla on havainnollistettu rahanpesun vaiheita esirikoksesta palautusvaiheeseen seuraavalla tavalla:

Money Laundering Cycle

Kuva 2, Money Laundering, United Nations

7 ERI RAHANPESUMETODIT KRYPTOVALUUTOILLA JA NFT:TÄ KÄYTTÄEN

Lohkoketjuteknologia perustuu siihen, että kaikki on läpinäkyvää. Isoimpia ja suosituimpia kryptovaluuttoja, kuten bitcoinia tai etheriumia siirtäessä lohkoketjuun jää aina jälki. Lohkoketjusta pystyy kuka tahansa tarkistamaan ja näkemään minkä tahansa siirron sekä toteamaan sen sijainnin. Rahanpesijät pyrkivät siihen, että viranomaiset eivät pääse heidän jäljilleen. Jos nämä jäljet kryptovaluutan siirroista halutaan peittää, on mahdollisuus käyttää mixer-palvelua.

7.1 Kryptovaluuttojen Mixer palvelut

Mixer- ja sekoitinpalveluiden toimintaperiaatetta voi kuvailla seuraavalla tavalla. Kuvittele uima-alta, joka on täynnä sadan euron seteleitä. Uima-altaan ympärillä on paljon ihmisiä, joista jokainen on laittanut oman sadan euron setelin altaaseen. Laitat oman sadan euron setelin uima-altaaseen, kävelet uima-altaan toiselle puolelle ja nostat sieltä jonkin toisen sadan euron setelin. Sinulla on edelleen sadan euron seteli, mutta se on täysin eri seteli, jonka alun perin laitoit altaaseen. Mixerien toiminta perustuu tähän, mutta vain kryptovaluuttoja käyttäen (Locke 2022).

Mixer-palvelu pyrkii poistamaan rahanpesijän kiinnijäämisen riskin viranomaisille. Mixer-palvelu toimii niin, että henkilö maksaa mixer-palvelun tai jonkin muun sekoitinpalvelun ylläpitäjälle pienen välityspalkkion siitä, että sekoitinpalvelun ylläpitäjä sekoittaa monen eri muun samaa palvelua käyttävän henkilön kryptovaluutat keskenään ja palauttaa kullekin osalliselle saman määrän kryptovaluuttaa, mitä kukin on sinne laittanut. Pointtina on se, että jokainen palvelun käyttäjä saa kryptovaluuttaa, mikä on alun perin kuulunut toiselle henkilölle. Kaikessa epämääräisessä toiminnassa on riskinsä ja niin on myös mixer-palvelujen käyttämisessä. Maailmassa on ollut useita tapauksia, joissa sekoitinpalvelun tarjoaja on vastaanottanut palvelun käyttäjiltä kryptovaluuttaa, jättänyt palauttamatta niitä asiakkailleen ja kadonnut kokonaan (Wronka 2022, 87.)

Suomessakin on ollut tapauksi, joissa on käytetty mixer-palvelua hyödyksi.

”Ohjelmallisesti sotketaan ne varat... Samaan aikaan, kun tilille ilmestyy rahaa niin sieltä lähtee kymmenen transaktiota. Siinä käytetään anonyymitilejä, mutta satunnaisesti siellä on myös esimerkiksi Coinbasea ja Binancea. Eri varat näennäisesti sekoittuvat keskenään, jolloin on mahdotonta sanoa, mikä on mitäkin.” - Helsingin tietotekniikka-rikostutkinnan tutkinnanjohtaja

7.2 Bulvaani

Haastattelussa Tullin ylitarkastajan kanssa tuli ilmi yhtenä rahanpesumetodina bulvaanin käyttö. Suomessa on siis ollut aikaisempia tapauksia, joissa on käytetty bulvaania hyväksi rahanpesussa kryptovaluutoilla. Bulvaani mahdollistaa juuri sen, että rikoksella saadut varat saadaan siirrettyä organisaatioissa ylemmälle tasolle vaarantamatta rikosorganisaation tosiasiallista henkilökuntaa.

Esimerkiksi Suomessa voisi olla 75 000 euron käteiserä, joka on saatu huumekaupasta ja tässä esimerkissä tavoitteena on saada varat siirrettyä pois Suomesta. Bulvaani lähetetään hakemaan varat pientä maksua vastaan Suomesta tai Suomen ulkopuolelta. Yhtenä perinteisenä mahdollisuutena on ottaa varat matkalaukkuun ja kuljettaa ne määränpähän lentokoneella. Isona riskinä tässä on jäädä kiinni turvallisuustarkastuksessa läpivalaisukoneen takia, koska suuri määrä käteistä on helppo havaita. Paremmaksi mahdollisuudeksi nousee bitcoinautomaatin tai myöhemmin mainitun bittimaatin käyttö. Bulvaani vastaanottaa varat ja kuljettaa ne bittimaatille, tallettaa käteiset ennalta määritettyyn bitcoin-lompakkoon tai muuhun kryptovaluuttalompakkoon bittimaatin avulla. Näin varat on saatu siirrettyä ja bulvaani on tehnyt tehtävänsä.

7.3 Kryptovaluutta automaatti

Suomessa tämän opinnäytetyön tekoaikana on ainakin yksi palveluntarjoaja, joka tarjoaa mahdollisuuden, niin sanotulle Bitcoin-automaatille. Kyseiset automaattit ovat nimeltään Bittimaatteja. Bittimaatteja löytyy tällä hetkellä Suomesta 15 eri kohteesta. Bittimaatteja löytyy isoimmista kaupungeista kuten Helsingistä, Turusta ja Tampereelta.

Bitcoin-automaateilla, eli Suomessa bittimaatti-nimellä kulkevilla talletus/nosto automaateilla on mahdollista bitcoinien ja muiden isojen ja suosittujen kryptovaluuttojen ostaminen sekä myyminen käteistä käyttäen. Bittimaatilla on mahdollista ostaa esimerkiksi bitcoinia laittamalla automaattiin käteistä ja vastaavasti on mahdollista myydä bitcoinia ja saada vastineeksi laitteesta käteistä. Jotta bittimaattia voi käyttää, tarvitsee osto- ja myyntitapahtumia varten mobiililompakon, joka on tarkoitettu kryptovaluutoille. Jokaisella bittimaatilla on myyntisaldona 5000 euroa eli kryptovaluuttaa ei voi myydä ja muuntaa käteiseksi tätä enempää yhdellä automaatilla. Bittimaatin nettisivuilta on mahdollista tarkistaa, kuinka paljon automaatissa on käteisvaroja (Bittimaatti.fi).

Pääkaupunkiseudulla on yhteensä neljä bittimaattia, mikä siis teoreettisesti mahdollistaa kohtuullisten etäisyyksien sisällä yhden vuorokauden aikana muuntaa bitcoinia käteiseksi 20 000 euron edestä. Se kuinka useasti automaatin saa nostettua käteisvaroista tyhjäksi riippuu siitä, kuinka usein bittimaattien käteisvaroja täytetään.

7.4 NFT:t ja rahanpesu

Chainanalysis julkaisi helmikuussa 2022 artikkelin liittyen NFT:n käyttöön rikollisessa toiminnassa. Chainanalysis tuottaa dataa, ohjelmistoja ja palveluita yli 70 maassa eri valtioiden virastoille, pörseille, rahoituslaitoksille sekä vakuutus- ja kyberturvallisuusyrityksille. Helmikuussa julkaistun artikkelissa selviää se, että NFT:tä on käytetty hyväksi rikollisessa toiminnassa. Artikkelin mukaan rikolliset ovat käyttäneet NFT:tä rahanpesussa sekä vapaalla suomennoksella pesukaupassa ”wash trading”. Pesukaupan ideana on se, että sama henkilö esiintyy sekä ostajana, että myyjänä NFT:n kauppasivustolla. Henkilö ensin ostaa halvalla minkä tahansa NFT:n ja sen jälkeen myy sen selkeästi kalliimmalla itselleen toisella käyttäjällä, näin luoden vääristävän kuvan sen oikeasta arvosta. Tämä mahdollistaa jatkomyymisen markkinoilla selkeästi kalliimmalla kuin NFT:n tosiasiallinen arvo oikeasti on. (NFT Money laundering and Wash Trading, chainanalysis.com 2022). On mahdollista, että varat, joilla kyseistä pesukauppaa tehdään, on saatu rikollisesta toiminnasta ja näin saadaan varojen saaminen näyttämään siltä, että ne on saatu laillisesti NFT:n myymisestä.

Artikkelissa myös kerrotaan, että NFT:n käyttö rahanpesussa on pientä, mutta näkyvää. Näkyvyyden mahdollistaa juurikin se, että lohkoketjussa kaikki data on näkyvissä jokaiselle, joka sitä haluaa

tarkastella. Rahanpesun tarkoituksessa rikolliset voivat esimerkiksi huumekaupasta saatuja virtuaalivaroja käyttäen ostaa NFT:n, myydä sen myöhemmin ulkopuoliselle ja ilmoittaa varojen saannin tulleen juuri kyseisestä NFT kaupasta (NFT Money laundering and Wash Trading, Chainalysis.com 2022). Toisena mahdollisena rahanpesu metodina voisi pitää sitä, että henkilö luo kaksi tiliä. Yhden tilin hän luo omalla nimellään ja ostaa tällä tilillä yhden NFT:n, jonka arvo on 100 dollaria. Toisen tilin hän luo palveluntarjoajalle, joka ei vaadi KYC (know your customer) tunnistautumista tai käyttää sitä tiliä, jonne rikollisella toiminnalla on saatu varoja. Joka tapauksessa ”ostajana” toimii se tili, jossa on rikollisella toiminnalla saadut varat. Tämän jälkeen henkilö myy 100 dollarilla ostamansa NFT:n toiselle käyttäjälleen esimerkiksi 10 000 dollarilla. Tällöin henkilö saa varojen lähteen näyttämään viranomaisille ja verottajalle lailliseksi.

8 KRYPTOVALUUTAT, NFT:T JA RAHANPESU SUOMESSA

Kyseisen ilmiön olemassaolo tiedostetaan Suomessakin esitutkintaviranomaisten toimesta, mutta heillekin on vielä epäselvää, kuinka laajasta ilmiöstä loppupeleissä puhutaan. Keskusrikospoliisi julkaisi 29.7.2022 vuoden 2022 puolivuosisikatsauksen. Puolivuosisikatsauksesta ilmenee, että KRP on vastaanottanut ja kirjannut 80 291 epäilyttävää liiketoimea koskevaa ilmoitusta vuoden ensimmäisen kuuden kuukauden aikana, joista reilut 60 000 koskevat virtuaalivaluuttoja. Katsauksesta käy ilmi, että edellisen vuoden 2021 aikana tapahtunut piikki ilmoitusmäärissä johtui raportointikäytänteiden muutoksesta, ja että nyt vuoden 2022 aikana olisi palattu takaisin tavanomaisemmalle tasolle. Vuonna 2021 tehdyistä ilmoituksista suuri osa oli tehty myös takautuvasti, eli yksin vuonna 2021 ei tapahtunut 3,6 miljoonaa epäilyttävää liiketoimea. Nousua vuoteen 2020 verrattuna on silti merkittävästi. Vaikka vuoden 2021 3,6 miljoonasta ilmoituksesta on tultu merkittävästi alas, on virtuaalivaluuttoja koskevien ilmoitusten määrä silti täysin omassa mittaluokassaan ja siten ne ovat merkittävä ilmiö edelleen vuonna 2022. (Heikkilä, Irene 2022)

8.1 Minkälainen ilmiö kryptovaluutat ja rahanpesu on Suomessa?

KRP:n vuoden 2021 vuosikertomuksen ja vuoden 2022 puolivuosisikatsauksen perusteella avoimia ja uusia rikosilmoituksia epäilyttäviä liiketoimia koskien on vuosittain ollut joitakin satoja, ja edellisten vuosien perusteella trendi on ollut nouseva. Rahanpesun selvittelykeskus toimii KRP:n alla, joten lukujen voidaan olettaa mukailevan koko Suomen tilannetta ilmiön suhteen. Toki poliisilaitokset ja Tullin yksiköt vastaanottavat suoraan rikosilmoituksia, joihin kryptovaluutoilla tapahtuva rahanpesu liittyy, mutta valtakunnallisena toimijana KRP:n antamat luvut ovat varmasti vertailukelpoisia.

*”Virtuaalivaluuttoihin liittyy ominaisuuksien ja käytön puolesta peittämis- ja häivyttämis-
haaste, jonka Tulli on tunnistanut jo suoritettujen esitutkintojen perusteella... Rahanpesu-
suriski kryptovaluutoilla on tunnistettu Tullissa ja siihen yritetään puuttua voimakkaam-
min tulevaisuudessa.” - tullilylitarkastaja*

Kryptovaluutat ovat tulleet Helsingin tietotekniikkarikostutkinnan tutkinnanjohtajan mukaan jäädäkseen. Hänen mukaansa ensimmäisiä laajempia juttuja alkoi tulemaan heille vuoden 2014 tienoilla, joissa kryptovaluuttoja käytettiin rahanpesijöiden tilien kautta. Hän tarkentaa, että tuolloiset jutut liittyivät nimenomaan tietoverkkoavusteisiin petoksiin liittyen. Haastatteluhetkellä tutkinnanjohtaja toteaa, että vastaavanlaiset jutut ovat heille jo oikeastaan arkipäivää, ja joissain tapauksissa rikoshyöty otetaan suoraan kryptovaluuttana, eikä sitä ole aina välttämättä edes tarkoitus vaihtaa fiatvaluutaksi, kuten euroiksi tai dollareiksi. Haastattelujemme perusteella on syytä olettaa, että yleisimmät esirikokset Suomessa ennen kryptovaluutoilla tapahtuvaa rahanpesua ovat tietoverkkoavusteiset petokset, usein sijoituspetokset tai suurten firmojen nimissä tehdyt huijaukset. Rikolliset huijaavat ihmisiä sijoittamaan kryptovaluuttoihin palvelujensa kautta, ja halutessaan kotiuttaa rahansa ja voittonsa, varat katoavat tililtä, kuten myös koko palvelu, Myöhemmin rikolliset kehittävät uuden palvelun ja sama alkaa alusta.

”Niitä varoja ei ole tarkoitukseen käyttää kaupassa. Lähtökohtaisesti ne ovat järjestäytyneen rikollisuuden tai vastaavan tekemiä juttuja ja kryptovaluutat ovat ihan käypää maksuvälinettä, jota vaihdetaan esimerkiksi huumausaine-eriin tai aseisiin tai terrorismin rahoittamiseen. Sitä ei ole välttämättä tarkoitukseen saada perinteiseksi maksuvälineeksi. Dark-webissä maksetaan hyvin pitkälle kryptovaluutoilla... Kyseessä on usein rahanhankkimiskeino, ja saaduilla varoilla hankitaan sitten jotain muuta.” – Helsingin tietotekniikkarikostutkinnan tutkinnanjohtaja

Tutkinnanjohtaja kuitenkin lisää, että rikoksiin liittyvät ketjut ovat hyvin pitkiä, joissa jokainen saa osansa. Monet heistä pyrkivät lisäämään omaa omaisuuttaan, jolloin he saattavat hankkia saamillaan varoilla esimerkiksi autoja, kiinteistöjä tai muuta arvokasta omaisuutta. Tällöin rahanpesu kryptovaluutoilla viimeistään realisoituu.

Kryptomarkkinoiden volatiliiteetin vaikutuksista rikosten määrään ei kukaan haastateltavista osannut ottaa kantaa. He olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että asian tutkiminen voisi mahdollisesti edesauttaa ilmiön tutkimista ja ennalta estävää toimintaa. Haastateltavat kuitenkin arvioivat, että kryptovaluuttojen arvojen vaihtelu todennäköisesti vaikuttaa esimerkiksi anastetun omaisuuden realisointiin. Kryptovaluuttamarkkinoiden volatiliiteetin vaikutuksista rikolliseen toimintaan emme löytäneet aiempia tutkimuksia tai muitakaan lähteitä.

Käteisen vaihtaminen kryptovaluutaksi rahanpesutarkoituksessa on selvästi vähäisempää, koska se vaatii liikaa välikäsiä. Tämä tapahtuisi useimmiten bittimaatteja tai muita vastaavia palveluja käyttäen, mutta se ei ole yleistä. Ilmiö on kuitenkin huomattu esimerkiksi Tullissa.

Erikoissyyttäjä kertoi haastattelussa, että hän tekee tiivistä yhteistyötä KRP:n rahanpesun selvitykeskuksen kanssa. Hän mainitsi, että hänellä on nyt syyteharkinnassa kaksi suurta petostapausta ilmiöömme liittyen, joiden yhteenlaskettu rikoshyöty pyörii vähintään sadoissa tuhansissa euroissa. Kokonaisuutena hän arvioi ilmiön tuottaman rikoshyödyn olevan Suomen kokoisessa maassa vähintään joitakin satoja tuhansia euroja vuodessa, mutta enintään muutamia miljoonia. Summan tarkka arviointi on hyvin hankalaa rajat ylittävän rikollisuuden vuoksi, sillä välttämättä kaikki Suomen kautta kierrätettävät varat eivät ole peräisin Suomesta. Epäilty saattaa myös toimia Suomesta käsin ja hankkia rikoshyötyä muualta tai päinvastoin.

8.2 Minkälainen ilmiö NFT:t ja rahanpesu on Suomessa?

Haastateltavat eivät olleet työtehtävissään törmänneet ilmiöön, jossa NFT:tä käytettäisiin rahanpesuun tai ylipäättään rikolliseen toimintaan Suomessa, ainakaan toistaiseksi. Todettakoon, että NFT-markkinat ovat esimerkiksi Bloombergin uutisoinnin mukaan sukeltaneet peräti 97% vuoden 2022 alusta saman vuoden syyskuun loppuun mennessä. (Shukla 2022) Markkinoiden arvon lasku kuvastaa hyvin NFT:n suosion laskemista ympäri maailman. Kyseessä on kuitenkin varsin tuore ilmiö, jonka suosio kasvoi räjähdysmäisesti. Monet spekuloiivat, ettei kyseinen markkina tule enää toipumaan noin suuresta romahduksesta, mutta jos niille on kerran jo ollut suurta kysyntää, niin miksei sitä voisi olla myös tulevaisuudessa teknologian kehittyessä? Haastatteluissa keskustelimmekin, että vaikkeivat NFT:t tällä hetkellä näy suomalaisessa rikollisuudessa, eivätkä välttämättä aiheuta suurta riskiä tällä hetkellä, olisi NFT-markkinoiden seuraaminen kuitenkin järkevää.

Markkinan poikkeuksellisen suuri romahdus ei tietenkään poista rahanpesun mahdollisuutta NFT:tä käyttäen. Aiemmin mainitussa Chainanalysisin jutussa on mainittu, että NFT:tä käytetään rahanpesuun maailmalla, vaikkakin hyvin pienessä mittakaavassa. Rikoshyödyt pyörivät heidän arvionsa mukaan joissakin miljoonissa, mikä ei tietenkään maailmanlaajuisessa mittakaavassa ole päätä huimaavaa, mutta se on silti huomattavissa. Ilmiö on siis sen pienuudesta huolimatta olemassa. Toki juttu on julkaistu vuoden 2022 helmikuussa, jolloin NFT-markkina ei ollut vielä kokenut suurta romahdusta, joten on vaikea arvioida ilmiön nykytilannetta maailmalla. Toki mahdollisuutena voidaan pitää sitä, että NFT:n käyttäminen rahanpesussa on niin tehokasta, että siitä kiinnijäämisen mahdollisuus on vielä tässä vaiheessa pientä. Myöskään NFT markkinoiden suuri romahdus ei välttämättä vähennä NFT:n käyttämistä rahanpesussa, koska aikaisemmin kuvatuissa rahanpesu-metodeissa määritellään itse NFT:n kauppahinta. (Chainanalysis.com 2022).

Suomeksi tehtyjä tutkimuksia tai ylipäättään suomalaisia lähteitä NFT-aiheesta on hyvin rajallisesti. Miko Mäkirinteen opinnäytetyö ”NFT-markkinoiden kehitys ja tulevaisuuden näkymät” käsittelee hyvin NFT:tä ilmiönä laajasti ja käyttää lähteinään ulkomaalaisia tutkimuksia, artikkeleita sekä mutia avoimia lähteitä. Tutkimus on kuitenkin harmillisesti kannaltamme julkaistu vuoden 2022 alkupuolella, jolloin NFT-markkinoiden kupla ei ollut vielä puhjennut. Kyseissä tutkimuksissa pyrittiin selvittämään NFT-markkinoiden kehitystä, mutta ennuste oli jokseenkin optimistinen, vaikka Mäkirinne totesikin NFT:n olevan erittäin riskialtis sijoituskohteeksi jo silloin. (Mäkirinne 2022)

8.3 Esitutinnan haasteet

Poliisin sekä Tullin taktiset ja tekniset menetelmät ovat salassa pidettävää tietoa julkisuuslain 24 § 1 momentin 5 kohdan mukaan, jos tiedon antaminen tai luovuttaminen vaarantaisi rikosten ennalta ehkäisyä ja selvittämistä tai jos se voisi vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999)

Kuten perinteisemmissäkin tavoissa, rahanpesu kryptovaluuttoja käyttämällä toimii samalla periaatteella. Rahanpesussa on olennaista, että prosessi ei ole suoraviivainen ja ettei omaisuuden liikkeet olisi helposti yksilöitävissä. Lohkoketjuteknologia kryptovaluuttojen takana on täysin läpinäkyvää ja kuka tahansa voi tarkastella tehtyjä siirtoja, joten eikö viranomaisten ole täten helppo seurata laittomasti hankitun omaisuuden siirtoja ja liikkeitä lohkoketjussa? Väärin. Nykyteknologian ansiosta varoja on mahdollista siirrellä maailman ympäri muutamilla klikkauksilla ja nämä toiminnot on mahdollista tehdä myös automaattisiksi. Tietysti, jos siirrettävä omaisuus (tässä tapauksessa kryptovaluutat) pysyy muuttumattomana liikkeidensä aikana, on sen seuraaminen jokseenkin yksinkertaista ja helppoa yksilöidä, mutta juuri esimerkiksi mixer-palvelut pystyvät pilkkomaan tai yhdistelemään siirrettävää omaisuutta ennen sen lopullista päämäärää. Omaisuuden osia kierrätetään eri kautta ja niiden päämääräkin voi olla täysin eri, jolloin viranomaisten tai kenen tahansa on tässä vaiheessa paljon vaikeampi yksilöidä omaisuuden tai sen osan alkuperä, vaikka olisivatkin onnistuneet seuraamaan siirtoja loppuun asti. Tosiasiassa seuratut siirrot saattavat olla vain yksi haara lukuisista.

Vielä, kun lisää sen seikan, että maailmassa on olemassa lukuisia virtuaalivaluuttapalveluja, jotka mahdollistavat asiakkaidensa toiminnan anonyymisti. Voi olla, että laittomasti hankittua omaisuutta on pystytty seuraamaan, mutta matkan varrella käytettyjen lompakkojen ja tilien omistajia ei pystytä koskaan selvittämään, puhumattakaan lompakosta tai tilistä, jonne omaisuus on useiden mutkien jälkeen päätynyt. Valtioiden väliset erot kryptovaluuttoja ja palveluntarjoajia koskevassa lainsäädännössä ovat myös merkittävä haaste, sillä se antaa rikollisille mahdollisuuden siirrellä varoja näiden kautta ilman, että oman maan viranomaisten on mahdollista puuttua siihen. Pelkkä toimiva internet-yhteys riittää. (Albrecht 2019, s. 213)

Vaikka kryptovaluuttojen vahvuutena pidetäänkin irrallisuutta keskuspankkijärjestelmästä ja siten myös valvovasta silmästä, on se viranomaisten näkökulmasta täysi painajainen. Varoja on mahdollista liikuttaa hyvinkin nopeasti ilman, että käyttäjä pystyttäisiin varmuudella tunnistamaan. Perinteinen valvonta ei siis toimi. Virtuaalivaluutoilla on myös mahdollista nykyään ostaa hyödykkeitä suoraan yrityksiltä. Tämä mahdollistaa varojen käytön anonyymeiltä tileiltä, joka tietysti lisää rikollisten mahdollisuuksia rahanpesemisessä, eli varojen alkuperän häivyttämisen. (Albrecht 2019, s. 213)

Helsingin poliisilaitoksen tietotekniikkarikostutkinnan tutkinnanjohtajan mukaan kryptovaluuttoihin liittyvä rikollisuus on heille arkipäivää ja uusia juttuja ilmenee heillä oikeastaan päivittäin. Heidän tutkimissa jutuissa moni joudutaan rajoittamaan liian suuren työmäärän vuoksi. Mixer-palveluiden käyttö hankaloittaa varojen seuraamista. Toinen haaste, jonka hän otti esille ja joka tunnistettiin myös Tullissa, on virtuaalivaluuttalompakkojen löytäminen. Rikolliset monesti tallettavat varat muistituille- ja korteille, joiden piilottaminen on hyvin helppoa. Näihin lompakoihin ei myöskään anneta salasanoja, vaikka ne onnistuttaisiinkin löytämään.

Haastattelemamme erikoissyyttäjä nosti haastattelussa esille kansainvälisyyden tuoman ongelman myös juridisesta näkökulmasta. Hänen mielestään suuret, rajat ylittävät petoskokonaisuudet ovat haastavia tutkittavia, sillä kunkin maan viranomaisten toimivalta päättyy tasan siihen, missä oman maan rajat menevät. Samasta rikoksesta ei voi rangaista kahdesti, joten jos yhtä suurta petoskokonaisuutta tutkitaan jossakin maassa, voi suuri osa teolla hankitusta rikoshyödystä jäädä niin sanotusti ulkopuolelle huomioimatta, sillä jos tekijä ehditään tuomita toisessa maassa isosta petoskokonaisuudesta, ei häntä voida samasta teosta enää rangaista toisessa maassa, vaikka osa rikoshyödystä olisikin sieltä peräisin.

Selkeäksi haasteeksi erikoissyyttäjä nosti haastattelussa myös ilmiön tuoreuden, sillä ainakaan hänen kauttaan ei ainuttakaan ilmiöön liittyvää tapausta ole käräjäoikeuteen edennyt, pois lukien kaksi petoskokonaisuutta, jotka hänen pöydällään nyt ovat. Kysyttäessä, mitä haasteita hän luulee ilmiön tuovan syyteharkintaan ja todisteluun, vastasi hän kryptovaluutoilla tapahtuvan rahanpesun olevan perusidealtaan täysin sama kuin mikä tahansa muukin rahanpesun muoto, mutta suurimmaksi haasteeksi hän näkee varojen jäljittämisen ja varojen alkuperän osoittamisen riittävällä tarkkuudella. Aihe on myös suurille massoille täysin tuntematon ja aiheesta tietämättömän on vaikea ymmärtää muun muassa todisteluun liittyviä olennaisia seikkoja. Erikoissyyttäjä antoi muun muassa esimerkin, jossa avustaja kyseenalaisti käytetyn IP-osoitteen sijainnin. Sijainti oli Venäjällä, eikä hänen päämiehensä tietenkään ollut koskaan käynyt Venäjällä. Todellisuudessa hänen päämiehensä oli käyttänyt VPN-palvelua, joka siirtää IP-osoitteen sijainnin haluttuun paikkaan, eikä siten oma sijainti paljastu niin helposti. Tähän, kun lisäksi puheenjohtajan eli tuomarin, joka ei välttämättä ymmärrä asian teknistä puolta, saattaisi hän ostaa tällaiset avustajan esittämät väitteet.

”Ei riitä ainoastaan joku tekninen raportti, vaan sitten voi joutua käyttämään asiantuntijaa todisteluun...Kun mietitään muita kyberjuttuja, mitä minulla on ollut, niin kyllä pääsääntöisesti olisi hyvä olla joku, joka kääntää sen nörttikielen suomeksi.” – erikoissyöttäjä

Haastateltavat nostivat myös kaikki esille, että koulutettua henkilöstöä aiheeseen liittyen on hyvin vähän. Aihe vaatii syvää osaamista, eikä esimerkiksi työpaikkaa vaihtaneen tutkijan korvaaminen ole helppoa.

Joissain maissa, kuten esimerkiksi Kiinassa ja Intiassa on pyritty estämään kryptovaluuttojen käyttöä. Haastatteluissa keskustelimme juuri kryptovaluuttoja koskevasta lainsäädännöstä ja kaikki olivatkin sitä mieltä, että virtuaalivaluuttapalvelujen tulisi kansainvälisellä tasolla tehostaa tunnistautumista, jotta ihmiset saataisiin laajemmalla skaalalla tunnistettavien käyttäjien piiriin. Se on omalla tavallaan ongelmallista, koska kryptovaluuttojen alkuperäinen idea on ollut nimenomaan riippumattomuus säätelyelimestä ja anonymiteetti, mutta kukaan haastateltavista ei uskonut siihen, että kryptovaluuttoja olisi järkevää tai edes mahdollista kieltää länsimaissa. Ne ovat tulleet jäädäkseen.

9 LOPPUPÄÄTELMÄT

Kokonaisuutena arvostellen saimme opinnäytetyöstämme tavoitteidemme mukaisen ja pystyimme realistisesti kuvaamaan tutkimaamme ilmiötä rajallisesta tietoperustasta huolimatta. Täysin paikansa pitävää ja kiistatonta faktatietoa oli vaikea löytää, mutta pyrimme välttämään turhaa spekulointia ja perustamaan väitteemme ja toteamuksemme mielestämme luotettaviin lähteisiin ja haastatteluista saamaamme informaatioon.

9.1 Ilmiö Suomessa

Näin loppuun voi siis todeta, että ilmiö on tosi niin maailmalla, kuin myös Suomessa ja on ollut sitä jo useiden vuosien ajan. Rikolliset ovat hyvissä ajoin onnistuneet näkemään kryptovaluuttojen mahdollistaman tavan pestä rahaa ja siten peittää hankitun rikoshyödyn alkuperä tehokkaasti. Suomessa viranomaiset ovat myös hyvissä ajoin huomanneet kryptovaluuttojen käytön rikollisuudessa ja varautumisen sekä osaamisen koetaan olevan hyvällä tasolla verrattuna moniin muihin maihin. Rikoshyödyn vuosittainen suuruus kuulostaa Suomen kokoiselle maalle varsin suurelta, mutta ottaen huomioon harmaan talouden kokonaisuutena (joka on Suomessa useita miljardeja) ja muut rahanpesumenetelmät, on ilmiö vielä toistaiseksi nykytietojen varassa varsin maltillisella tasolla. (Vero, 2021) Ilmiö on kuitenkin ollut viime vuosien aikana yleistymään päin, mutta vuoden 2022 aikana markkinat ovat kokeneet suuren romahduksen, jonka vaikutuksia on vaikea arvioida niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä. Voidaan olettaa, että markkinoiden romahdusten myötä myös rikolli-

set ovat menettäneet pääomaa, mutta se ei itsessään poista kryptovaluuttojen mahdollistamaa rahanpesua, enintään lisää riskejä ja vähentää luotettavuutta. Esitutkintaviranomaiset tunnistavat haasteet, mitä tulee esitutkintaan ilmiöön liittyvissä tapauksissa ja tiedostamisen taso on kansainvälisesti mitattuna hyvällä tasolla. Tietotaitoa ja ymmärrystä on, mutta ilmiön mahdollisesti laajentuessa tarvittaisiin lisää osaavaa työvoimaa, jota valitettavasti on tällä hetkellä varsin rajallisesti.

NFT:t ovat edelleen viranomaisille vieraita, eikä niiden mahdollistamaa rikollisuutta vielä ole Suomessa havaittu. Ilmiötä on kuitenkin seurattava, sillä kuten todettua, ei markkinoiden romahdus poista NFT:n suomia mahdollisuuksia rikollisuudessa. Markkinat voivat elpyä tulevaisuudessa, jolloin NFT:n käyttö on myös rikollisille kannattavampaa. NFT:t kuitenkin perustuvat samalla tavoin lohkoketjuteknologiaan kuin kryptovaluutatkin, joten aiheen tiedostaminen ja osaamisen laajentaminen kyseiselle osa-alueelle ei pitäisi olla erityisen hankalaa ainakaan jo osaavan työvoiman keskuudessa.

Ilmiöön liittyvien rikosten tutkinta on Suomessa kuitenkin keskittynyt vain muutamalla taholla. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus on Suomen johtava tutkiva yksikkö, mutta Helsingin tietotekniikkarikostutkinnan tutkinnanjohtajan mukaan heidän tutkintaryhmänsä lisäksi vain Lounais-Suomessa olisi vastaava tutkintaryhmä poliisiorganisaatiossa. Toki kryptovaluuttojen käyttö rikollisuudessa on ollut yleistä jo vuosien ajan, joten varmasti esimerkiksi talousrikostutkintaryhmät ympäri Suomen ovat kryptovaluuttojen kanssa paljon tekemisissä, mutta vastaavanlaisesta osaamisen ja tiedostamisen tasosta meillä ei ole varmuutta. Tullilla on Helsingissä oma talousrikostutkintaryhmä, joka haastattelemamme tullilylitarkastajan mukaan tutkii tullin vastaanottamat suuremmat rikoskokonaisuudet, mutta pienemmässä mittakaavassa myös pienemmät tutkintayksiköt tunnistavat ilmiön ja ovat sen kanssa tekemisissä. Mielestämme tutkintaryhmiin ympäri Suomen, niin poliisissa kuin tullissakin, tulisi olla enemmän aiheeseen koulutettua henkilöstöä tunnistamaan ja paljastamaan ilmiön mukaista rikollisuutta, sekä mahdollistamaan tehokkaamman rikosshyödyn takaisin saannin sekä rikosten selvittämisen.

9.2 Opinnäytetyöprosessi, tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Ilmiömme tutkiminen osoittautui yllättävän hankalaksi. Kuten jo mainittua, tutkimuksia on tehty suomeksi hyvin rajallisesti eikä maailmaltakaan löytynyt helposti käyttökelpoisia tilastoja tai tutkimuksia ilmiön laajuuteen liittyen. Monissa lähteissä kyllä mainittiin, että ilmiö on olemassa, mutta annetut luvut vaihtelivat eri lähteiden välillä, eikä tutkimusmenetelmiä välttämättä avattu kovin laajasti. Englanniksi kryptovaluutoista ja NFT:stä löytyi kyllä paljonkin materiaalia, mutta nimenomaan ilmiöömme liittyen sitäkin oli todella vähän.

Haastattelemalla esitutkintaviranomaisia saimme käsityksen ilmiön tilanteesta Suomessa ja siten myös käsitystä siitä, millaiset lähteet ovat luotettavia ja mitkä eivät. Pidättäydyimme pitkälti suurien mediatalojen jakamissa tutkimuksissa ja lähteissä. Haastattelut lisäävät mielestämme myös jo itsessään tutkimuksemme luotettavuutta tuomalla mukaan ensikäden tietoa ja kokemuksia aiheeseen liittyen.

Opinnäytetyön tekeminen aiheestamme oli todella työläs. Mielestämme opinnäytetyömme pituus ei anna realistista kuvaa tekemämme työn määrästä. Tarkoituksenamme oli kuitenkin saada aikaiseksi opinnäytetyö, joka on aiheesta tietämättömälle helposti lähestyttävä, eikä suinkaan paljon teknistä osaamista ja monimutkaisia direktiivejä sisältävä opus. Parityöskentely toimi meidän välillämme todella hyvin, eikä työnjaossa ollut ongelmia. Toinen meistä huolehti enemmän teoriaosuiden kirjoittamisesta, kun toisen vastuulla oli muun muassa ilmiön läpikäynti ja tietoperusta. Työpanos jakautui puoliksi koko opinnäytetyöprosessin ajan ja totesimme myös toisillemme, ettei opinnäytetyöstä olisi yksin saanut vastaavanlaatuista.

Aihe on viranomaisille haastava, emmekä omalla työllämme halunneet lisätä heidän haasteitaan. Tämän vuoksi esimerkit rahanpesuun kryptovaluutoilla ja NFT:llä ovat yksinkertaisia, emmekä ole avanneet niitä seikkoja enempää kuin aiheen kannalta on välttämätöntä, sillä tarkoitus ei ollut kuitenkaan tehdä opinnäytetyöstä opasta rahanpesemiseen. Esitutkinnan haasteista oli haastateluissa hankala keskustella menemättä salassa pidettävän informaation puolelle, mutta onnistuimme kuvaamaan niitä samaan aikaan riittävällä tarkkuudella, kuin myös riittävän yleismaailmallisesti. Opinnäytetyöstämme ei tullut rahanpesuopasta, vaan yleiskatsaus ilmiöstä ja sen tilasta, jonka luttua lukijan on helpompi lähestyä aihetta ja tutustua siihen syvällisemmin. Työtämme tehdessä ja materiaalia käsitellessämme noudatimme lakia, emme paljastaneet opinnäytetyössä salassa pidettävää informaatiota ja lähdeviittaukset on pyritty tekemään asianmukaisella tavalla, emmekä ole esittäneet muiden antamaa tietoa omanamme tai toisinpäin.

LÄHTEET

- Albrecht, C., Duffin, K.M., Hawkins, S., Morales Rocha: The use of cryptocurrencies in the money laundering process. Journal of Money Laundering Control, 2019. Luettu 05.11.2022.
- Binance, Blockchain, luettu: 13.11.2022. Luettavissa: https://academy.binance.com/en/glossary/blockchain?utm_campaign=googleadsxacademy&utm_source=googleadwords_int&utm_medium=cpc&ref=HDYAHEES&gclid=CjwKCAiA9qKbBhAzEiwAS4yeDUEfF6gpuq4lQTN-dyZ14oWJorz6rgnwRSW6CqUlwCpyyrMEvOnSBhoClylQAvD_BwE
- Bittimaatti, Suomen Bitcoin – automaattiverkosto. Luettu: 21.10.2022. Luettavissa: <https://bittimaatti.fi>
- Chainanalysis.com, 02.02.2022: NFT Money Laundering and Wash Trading, luettu 01.11.2022. Luettavissa: <https://blog.chainalysis.com/reports/2022-crypto-crime-report-preview-nft-wash-trading-money-laundering/>
- Christensen, Jaakko 2021: Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus, Vuosikertomus 2021, luettu 27.10.2022. Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/Vuosikertomus-Rahanpesun-selvittelykeskus-2021.pdf/0772e42d-776d-992c-96cc-3a22d3e0f365/Vuosikertomus-Rahanpesun-selvittelykeskus-2021.pdf?t=1654673945126>
- Conti, Robyn & Schmidt, John 2022: What is an NFT? Non-fungible tokens explained, Forbes. Luettu: 18.10.2022. Luettavissa: <https://www.forbes.com/advisor/investing/cryptocurrency/nft-non-fungible-token/>
- DeNicole, Louis 2022: What to know about non-fungible tokens (NFTs) – unique digital assets built on blockchain technology, Businessinsider. Luettu: 20.10.2022. Luettavissa: <https://www.businessinsider.com/personal-finance/nft-meaning?r=US&IR=T>
- Europol, 2021: Cryptocurrencies: Tracing the Evolution of Criminal Finances, luettu 29.10.2022 Luettavissa: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20Spotlight%20-%20Cryptocurrencies%20-%20Tracing%20the%20evolution%20of%20criminal%20finances.pdf>
- Finanssivalvonta, 2019: Mitä tarkoittaa virtuaalivaluutat, kryptovaluutat, kryptovara, ICO ja lompakko-palvelu, luettu: 13.11.2022. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/kuluttajansuoja/virtuaalivaluutat/>
- Finanssivalvonta: Määräykset ja ohjeet 4/2019 – Virtuaalivaluutan tarjoajat, 14.06.2019, luettu 30.10.2022. Luettavissa: https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/saantely/maaraysko-koelma/2019/04_2019/2019_04.m1.pdf
- Heikkilä, Irene, 29.07.2022: Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuositiedotus 2022, luettu 04.11.2022. Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/Rahanpesun-selvittelykeskus-puolivuositiedotus-2022.pdf/e6b6d0d7-8ae4-d6e8-53e5-c87f3899ebcc/Rahanpesun-selvittelykeskus-puolivuositiedotus-2022.pdf?t=1659075148282>
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004: Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. 10. painos, luettu 27.10.2022

Hyppänen, Antti 2022: Non-fungible token (NFT) aloittelijan opas, Bitcoinkeskus. Luettu: 13.10.2022. Luettavissa: <https://bitcoinkeskus.com/nft-non-fungible-token/>

Juntunen, Hanne-Mari 2022: Virtuaalivaluutat rahanpesu- ja terrorismin rahoittamisrikoksissa sääntelyn ja rikosten ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Lapin yliopisto, luettu 27.10.2022. Luettavissa: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/65158/Juntunen_Hanne-Mari.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kleemola, Niko 2021: Kryptovaluuttojen käytön ja sääntelyn haasteet rahanpesussa, terrorismin rahoituksessa ja huumekaupassa. Lapin yliopisto, luettu 27.10.2022. Luettavissa: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64821/Niko_Kleemola.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi 444/2017, luettu 27.10.2022. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444>

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, luettu 04.11.2022. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Locke, Taylor 2022: Criminals are using “mixers” to launder millions in crypto. They’re not illegal yet, Yahoo! Finance. Luettu: 9.10.2022. Luettavissa: https://finance.yahoo.com/news/criminals-using-mixers-laundry-millions-123000207.html?guccounter=1&guce_referer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referer_sig=AQAAAF62RYZx5S93mh1BK_bQ9aRQ76TrafJJJeD1HUrU239-sUrEITmgrZzMpie69OPwFcF8OykWvmWEhdB_PLRjgAT7GJbHPS_nYuQpiqd8Zlpn91DDH-vD88ysEOwZxb7ho3alXI2QIOAgaSg5PmmKn8dSACHBgR1xbEqu3KgnjQww

Maksulaitoslaki 297/2010, luettu 28.10.2022. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100297>

Mäkirinne, Miko 2022: NFT-markkinoiden kehitys ja tulevaisuuden näkymät, Haaga-Helia, luettu 05.11.2022. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/748558/Makirinne_Miko.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Osakesijoittajat, Lohkoketjuteknologia – Miten lohkoketju toimii? Luettu 13.11.2022. Luettavissa: <https://osakesijoittaja.fi/lohkoketjuteknologia>

Poliisi, Rahanpesu, luettu 26.10.2022. Luettavissa: <https://poliisi.fi/rahanpesu>

Rahanpesu.fi, Rahanpesu. Luettu: 26.10.2022. Luettavissa: <https://rahanpesu.fi/rahanpesu>

Rikoslaki 39/1889. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Sahavirta, Ritva 2007: Rahanpesurikokset, Rahanpesun torjunta. Teoksessa Koponen Pekka ja Lahti Raimo. Talousrikokset 2007. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys. Luettu: 29.10.2022

Shukla, Sidhartha, Bloomberg 28.09.2022: NFT Trading Volumes Collapse 97% From 2022 Peak, luettu 05.11.2022. Luettavissa: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-28/nft-volumes-tumble-97-from-2022-highs-as-frenzy-fades-chart>

Suomen pankki, Aidon setelin tunnistaminen, luettu 25.10.2022. Luettavissa: <https://www.suomenpankki.fi/fi/raha-ja-maksaminen/eurosetelit/setelien-tunnistaminen/>

Suomen pankki, A total of 187 counterfeit euro banknotes found in Finland in the first half of 2022, luettu 25.10.2022. Luettavissa: <https://www.suomenpankki.fi/en/media-and-publications/releases/2022/a-total-of-187-counterfeit-euro-banknotes-found-in-finland-in-the-first-half-of-2022/>

Suomen pankki, Eurokolikot, luettu 25.10.2022. Luettavissa: <https://www.suomenpankki.fi/fi/raha-ja-maksaminen/eurokolikot/>

Taina Neira, Juha Perämaa, Pekka Vasara, 2003: Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä, Keskusrikospoliisi. Luettu: 27.10.2022

Tesla, Dogecoin. Luettu: 13.11.2022. Luettavissa: <https://www.tesla.com/support/dogecoin>

Vero, 09.12.2021: Arvioita harmaasta taloudesta ja verovajeesta, luettu 10.11.2022. Luettavissa: <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/laajuus/arvioita-harmaasta-taloudesta-ja-verovajeesta/>

Vero, Mikä on NFT ja miten siihen liitetyn digitaalisen teoksen myynti verotetaan, 29.06.2022. Luettu: 21.10.2022. Luettavissa: <https://www.vero.fi/henkiliasiakkaat/omaisuus/sijoitukset/virtuaalivaluutat/nft-ja-digitaalinen-teos/>

Vero, Virtuaalivaluutat vakiintuneet vaihdannan välineiksi, 24.08.2022, luettu 25.10.2022. Luettavissa: <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/ilmi%C3%B6t/virtuaalivaluutat/>

Wronka, Cristoph 2021: Money laundering through cryptocurrencies – analysis of the phenomenon and appropriate prevention measures. Luettu: 18.10.2022.

Kuva 1, Christie's 2021: Beeple, Everyday: the first 5000 days. Luettu: 29.10.2022. Luettavissa: <https://onlineonly.christies.com/s/beeple-first-5000-days/beeple-b-1981-1/112924>

Kuva 2, Money Laundering, United nations. Luettu: 26.10.2022. Luettavissa: <https://www.unodc.org/romena/en/money-laundering.html>